

אמר ליה: קים לי בגויה שכלו לו חדשיו.

איתמר: מי שמת ללא בנין, והניח אשתו מעוברת, וילדה, ומת הולד בתוך שלשים יום, ואילו היה בר קיימא היתה אמו נפטרת מן החליצה. והאשה סברה שאינה זקוקה ליבם, ועמדה ונתקדשה.

אמר רבינא משמיה דרבא:

אם עכשיו, לאחר שנתקדשה, אשת ישראל היא — חולצת.

אבל אם עכשיו לאחר שנתקדשה, אשת כהן היא, ואם תחלוץ תאסר עליו, (1) אינה חולצת. וסמכינן על הא דאמרו רבנן דלאו נפל הוא.

ורב שרביא משמיה דרבא אמר: אחת זו שנתקדשה לישראל, ואחת זו שנתקדשה לכהן, הרי היא חולצת.

אמר ליה רבינא לרב שרביא: באורתא, בערב, אכן אמר רבא הכי, כדקאמרת משמיה, דאחת זו ואחת זו חולצת. אבל לצפרא, בבוקר, הדר ביה ואמר כדקאמר רבינא משמיה, שאם אשת כהן היא אינה חולצת.

אמר ליה רב שרביא לרבינא: שריתוה, התרתם אותה להנשא ללא חליצה, ועברתם על דברי רבן שמעון בן גמליאל דאמר שעד שלשים יום הרי הוא נפל.

יהא רעוא, דתשרון תרבא, שתתירו אף חלב באכילה.

שנינו במשנה: רבי יהודה מתיר באנדרוגינוס.

אמר רב שיזבי אמר רב חסדא: לא לכל דבר אמר רבי יהודה שאנדרוגינוס זכר הוא. שאם אתה אומר כן, שהוא זכר לענין כל דבר. אם כן, בערכין, אם אמר אחד "ערכו של אנדרוגינוס זה עלי", וכי יערך, ויתחייב המערך הנודר בדמי ערכו?

ומנלן דאכן אנדרוגינוס לא מיערך?

דתניא: כתיב: "והיה ערכך הזכר", והיה לו לכתוב "זכר", ומיתורא דה' ממעטינן: ולא טומטום ואנדרוגינוס.

יכול לא יהא טומטום ואנדרוגינוס נערך בערך איש, אבל יהא נערך בערך אשה?

תלמוד לומר: "הזכר", וכתוב בתריה: "ואם נקבה היא". וממעטינן מיתורא ד"ואם" — ולא טומטום ואנדרוגינוס. שדין ערכין נוהג דוקא במערך זכר ודאי, נקבה ודאית. ולא במערך טומטום ואנדרוגינוס.

והנך דרשות דרשינן להו בספרא הנקרא קלז-א "תורת כהנים", וכללא הוא: **סתם ספרא — רבי יהודה הוא.**

ומדסבר רבי יהודה שאנדרוגינוס אינו נערך, משמע דסבירא ליה שרק לענין מילה בשבת הוא נחשב זכר, ולא לכל מילי [ולהלן בסמוך דריש לה מקרא].

אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא:

וביאר, שהטעם שאינה חולצת לא משום שתצא מיד בעלה אלא כדי שלא להוציא לעז על בניה.

1. בתוד"ה ואם הקשו הרי אף אם תחלוץ הרי היא רק ספק חלוצה, וספק חלוצה מותרת לכהן?

ורבי יהושע פוטר מחטאת, אף על פי שחילל את השבת על ידי מילה שלא בזמנה שאינה דוחה את השבת, הואיל וטעה בדבר מצוה, ועשה מצוה. [שהרי הגיע שמיני למילתו].

גמרא:

נחלקו אמוראים כיצד יש לגרוס ברישא דמתניתין, במי שהיו לו שני תינוקות למול, אחד בשבת ואחד לאחר השבת, והחליפם, האם לגרוס "חייב חטאת" או "פטור":

רב הונא מתני — חייב.

רב יהודה מתני — פטור.

רב הונא מתני חייב לדברי הכל, וכפי גירסתנו במשנה, וראיתנו מהא דתניא:

אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע, על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול בשבת, ואחד למול אחר השבת, שהוא חייב חטאת. כיון שזה שמל אותו עדיין לא הגיע זמן מילתו, ונמצא שלא עסק בדבר מצוה.

על מה נחלקו?

על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד שצריך למול בערב שבת ואחד למול בשבת, ושכח, ומל את התינוק של ערב שבת — בשבת. שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר.

הכל כשרים לקדש מי חטאת, והיינו ליתן את אפר הפרה האדומה אל המים, חוץ מחרש שוטה וקטן.

רבי יהודה מכשיר בקטן, ופוסל באשה ואנדרוגינוס.

שמע מינה דרבי יהודה אינו מחשיב את האנדרוגינוס כזכר לכל דבר.

והוינן בה: ומאי שנא דלענין מילה מחשיב ליה כזכר?

ומבארנין: משום דכתיב במצות מילה "המול לכם כל זכר". "כל" יתורא הוא, ובא לרבות אף את האנדרוגינוס.

מתניתין:

מי שהיו לו שני תינוקות שהוא צריך למול אותם: אחד למול אחר השבת, שיום שמיני שלו חל ביום ראשון. ואחד למול בשבת, ששמיני שלו חל בשבת. ושכח, והחליף, ומל את התינוק של אחר השבת — בשבת, חייב חטאת. כיון שהוא טעה בדבר מצוה, ולא עשה מצוה, שהרי עדיין לא הגיע זמנו למולו.⁽¹⁾

היו לו שני תינוקות, אחד למול בערב שבת, ואחד למול בשבת, ושכח, והחליף, ומל את התינוק של ערב שבת — בשבת:

רבי אליעזר מחייב חטאת, אף שהיה טרוד בדבר מצוה, הואיל ואין מצוה זו של מילה ביום התשיעי דוחה את השבת.

1. ואף שמלו קודם זמנו, אינו נחשב למקלקל שיהא פטור, דמכל מקום מיקרי תיקוני גברא, למולו. תוס' יו"ט.

1. ואף שמלו קודם זמנו, אינו נחשב למקלקל שיהא פטור, דמכל מקום מיקרי תיקוני גברא,

ושניהם לא למדוה, אלא מעבודת כוכבים.

רבי אליעזר סבר: כעבודת כוכבים. מה עבודת כוכבים אמר רחמנא לא תעביד, וכי עביד, מחייב חטאת. הכא נמי לא שנא.

ורבי יהושע אמר לך: התם בעבודת כוכבים, לא טריד טרדה דמצוה. הכא במילה, הרי טריד טרדה דמצוה.

תני רבי חייא: אומר היה רבי מאיר: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול בערב שבת, ואחד למול בשבת. ושכח ומל את של ערב שבת — בשבת, שהוא חייב.

על מה נחלקו?

על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול אחר השבת, ואחד למול בשבת. ושכח, ומל את של אחר השבת — בשבת, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר.

ותמהינן: השתא רבי יהושע בסיפא שמל את של אחר השבת — בשבת, דלא קא עביד מצוה, כיון שלא הגיע שמיני למילתו, רבי יהושע, פוטר.

רישא, שמל את של ערב שבת — בשבת, שכבר הגיע שמיני שלו, דקא עביד מצוה במילתו, מחייב?

אמרי דבי רבי ינאי: רישא דתני חייב, איירי כגון: שקדם ומל את של שבת — בערב שבת. דמאחר שמלו כבר בערב שבת, לא

ושניהם, רבי אליעזר ורבי יהושע, לא למדוה — אלא מעבודת כוכבים [שהוקשו כל חייבי חטאות שבתורה לחטאת הבאה על עבודה זרה, דכתיב [במדבר טו כט] "תורה אחת יהיה לכם"]:

רבי אליעזר סבר, כעבודת כוכבים: מה עבודת כוכבים, אמר רחמנא "לא תעביד", וכי עביד — מחייב חטאת, הכא נמי לא שנא, וחייב חטאת.

ורבי יהושע אמר לך: דוקא התם בעבודת כוכבים חייב חטאת כי לאו מצוה היא אלא עוסק בעבירה בלבד. אבל הכא במילה, שמל את של ערב שבת — בשבת, הרי אף שלא ניתנה שבת להידחות במילה הזו, מכל מקום הרי הוא התעסק בענין של עשית מצוה של מילה, שבמעשהו קיים מצות מילה, ולכן הוא פטור מחטאת.

רב יהודה מתני ברישא פטור. וראיתו מהא דתניא:

אמר רבי מאיר: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול בערב שבת, ואחד למול בשבת. ושכח ומל את של ערב שבת — בשבת, שהוא פטור מחטאת. דאף שלא נתנה שבת לידחות אצל מילה זו, מכל מקום הרי עשה מצוה.

על מה נחלקו?

על מי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול אחר השבת, ואחד למול בשבת. ושכח, ומל את של אחר השבת — בשבת. שרבי אליעזר מחייב חטאת. ורבי יהושע פוטר מחטאת.

הנח לתינוקות, הואיל ומקלקל בחבורה חייב,

ובתוס' רע"א הקשה מסוגיה דכריתות יט ב:

ניתנה שבת לידחות, שלא היה לו תינוק למולו בשבת, ולא טריד טרדה דמצוה.

אבל סיפא שמל את של אחר השבת – בשבת, דפטר רבי יהושע, ניתנה שבת לידחות, שהרי היה לו תינוק שהיה מוטל עליו למולו בשבת, וטריד טרדה דמצוה, ולכן הוא פטור מחטאת.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא: רישא נמי, שמל את של שבת – בערב שבת, נמי מתעסק בדבר מצוה הוא. שהרי ניתנה שבת לידחות לגבי תינוקות דעלמא, שזמן מילתם בשבת הזו?

אמר ליה: מצות מילתן של תינוקות דעלמא אינם פוטרים אותו, כי להאי גברא, שכבר מל את של שבת בערב שבת – לא איתיהיב שבת להידחות.

שנינו לעיל "ספק – אין מחללין עליו את השבת". ופעמים שנימול בתשיעי, ופעמים שמילתו נדחית עד ליום שנים עשר. כמבואר במשנה להלן:

מתניתין:

קטן נימול לשמנה ימים, לתשעה, ולעשרה, ולאחד עשר, ולשנים עשר.

אינו נימול לא פחות – משמונה ימים.

ולא יותר – משנים עשר.

הא כיצד?

הנימול כדרכו – נימול לשמנה.

נולד לבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה – נימול לתשעה, לפי שמספק מתחילים למנות את שמונת הימים רק מהלילה שלאחר בין השמשות, ונמצא שנימול ליום התשיעי.

נולד בבין השמשות של ערב שבת, ספק נולד ביום שישי, ספק בשבת, נימול לעשרה, מפני שאי אפשר למולו בתשיעי שאין מילת ספק דוחה את השבת, אלא נימול לאחר השבת, שהוא עשירי ללידתו.

ואם חל יום טוב לאחר השבת, ואי אפשר למולו בעשירי, שאין מילת ספק דוחה יום טוב – נימול למחרתו של יום טוב, והיינו לאחד עשר.

ואם לאחר השבת חלו ב' ימים של ראש השנה, נימול לשנים עשר.

קטן החולה – אין מוחלין אותו עד שיבריא.

גמרא:

אמר שמואל: תינוק אשר חלצתו חמה, שיוצא מגופו חום [חולי הקדחת, מאירי] אין מלין אותו בזמנו, אלא נותנין לו כל ז' ימים לאחר החולי כדי להכרותו, שממתינים למולו שבעה ימים מזמן שהבריא.⁽²⁾

איבעיא להו: מי האם בעינן להמתין לו

רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני?

2. ואם היום השביעי הוא יום ה' או יום ו', יש

הרי דמשנתינו סברה מקלקל בחבורה חייב.

ועיין במנחת חינוך [מצוה ב' אות ט"ז] שהקשה: מדוע לא נאמר שכל מאי דאמר

אם נשאר **בשר החופה את רוב העטרה**, שהיא שפה גבוהה המקפת את הגיד סביב וממנה הוא משפע ויורד לראשו.

בשר זה, אם נשאר, הרי הוא מעכב את המילה, וכאלו לא מל.

וכהן שנשארו אצלו ציצין המעכבין את המילה, **אינו אוכל בתרומה**, דחשיב ערל. (4)

ואם היה בעל בשר, ולרוב שומנו נראה לאחר המילה כאילו אותו בשר חופה את הגיד — **מתקנו מפני מראית העין**, שלא יהיה נראה כערל.

מי שמל, שחתיך את הערלה, **ולא פרע**, את קל"ז-ב המילה, שלא הסיר את קרום העור שמתחת לערלה (1) — הרי זה **כאילו לא מל**. (2)

גמרא:

אמר רבי אבינא אמר רב ירמיה בר אבא

מעט שהבריא שבעה ימים שלמים **מעט לעת**, או לא?

תא שמע: דתני לודא, שם חכם: **יום הבראתו** — דינו כיום הולדו.

ודייקנן: **מאי לאו**, הכי קאמר: מה מנין שמונת הימים שמונים החל מיום הולדו לא **בעינן** שיהיו ח' ימים שלמים **מעט לעת** — אף כשמונים שבעה ימים מיום הבראתו, לא **בעינן** שיהיו ז' ימים שלמים **מעט לעת**.

ודחינן: לא כיום הולדו קאמר, אלא עדיף **יום הבראתו מיום הולדו**. דאילו יום הולדו לא **בעינן מעט לעת**, ואילו יום הבראתו **בעינן מעט לעת**. (3)

מתניתין:

אלו הן ציצין, כמין נימין של בשר שנשארו מן הערלה, **המעכבין את המילה**:

והרי מדרכבן עדיין צריך לגמור את המילה?

1. עיין יבמות עא ב. אמר רבה בר רב יצחק אמר רב: לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, שנאמר: "בעת ההיא אמר ה' ליהושע: עשה לך חרבות צורים". ובתוס' שם הוסיפו דמכל מקום אברהם אבינו פרע ערלתו שהרי קיים את כל התורה [ועיין רש"י בראשית יז כד].

ועוד הוסיפו התוס' שמצוות פריעה היא הלכה למשה מסיני, ויהושע הסמיכה לכתוב.

ועיין במנחת חינוך מצוה ב' שכתב שמצות מילה נתחייבו בה גם בני קטורה, אך מצוות פריעה, שהיא הלכה למשה מסיני לא נתחייבו בה.

2. במהר"ץ חיות הביא את קושיית הר"ן, איך אמרינן שמילה בצרעת דוחה משום שעשה

אומרים שאסור למולו כי שמא יצטרך לחלל שבת, שהוא יום ב' או ג' למילתו [ט"ז יו"ד רס"ב סעיף ג'. אבל הש"ך בסוף סימן רס"ו כתב דמותר. וכן המג"א סי' של"א סק"ט]. חכמת אדם כלל קמ"ט-ג'.

3. במה דברים אמורים בחולה בכל גופו, אבל אם חלה באחד מאבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מעט וכיוצא בזה ממתנינים לו עד שיבריא, ולאחר שיבריא מלין אותו מיד [שו"ע יו"ד רס"ב ס"ב].

4. בשפת אמת [לעיל קלג ב] הקשה מדוע רק בציצים המעכבין את המילה אינו אוכל בתרומה, והרי גם ציצין שאין מעכבין את המילה בחול חוזר ולוקטם [כמבואר ברש"י לעיל, ובטור יו"ד סי' רס"ד], ולמה יהא רשאי לאכול בתרומה,